

SOBIESKI TAMÁS: A REMETE ZSENI – INTERJÚ GORAN TRAJKOSKI ZENESZERZŐVEL, AZ ESŐ ELŐTT CÍMŰ FILM ZENESZERZŐJÉVEL

Affiliáció: Sobieski Tamás, újságíró.

Absztrakt

Interjú a macedón Goran Trajkoskival, a világzene egyik jelentős képviselőjével. Goran Trajkoski az Anastasia együttes alapítója és az *Eső előtt* című film zenéjének szerzője. Sobieski Tamás újságíró az *Eső előtt* című film zenéjének alkotásáról, a macedón kultúráról, művészetről és vallásról, különféle zenei projektjeiről kérdezte a művészt.

#gorantrajkoski #esoelott #macedonzene #milcsomancsevszki #deinelakaien #bioscopia

Abstract

Interview with Macedonian Goran Trajkoski, a major figure in world music. Goran Trajkoski is the founder of the band Anastasia and the composer of the music for the film *Before the Rain*. Journalist Tamás Sobieski asked the artist about the creation of the music for the film *Before the Rain*, Macedonian culture, art and religion, and his various musical projects.

#gorantrajkoski #beforetherain #macedonianmusic #milchomanchevski #deinelakaien #bioscopia

Goran Trajkoski szerény művész. A macedón zenész munkásságát ismerve nem véletlenül ő és már csak volt együttese, az azóta megszűnt Anastasia komponálhatta meg az *Eső előtt* című film zenéjét. És bár a brit–macedón–francia koprodukció éppen húsz éve a nemzetközi elismertséget és a velencei filmfesztivál első díját hozta a honfitárs rendezőnek, Milcho Manchevskinek, Goran Trajkoski és együttese még csak jelölést sem kapott felejthetetlen zenéjéért. Pedig ha csak a *Pass Over*, a *Nine Iron Doors*, a *Time Never Dies* vagy a *Coming Back Home II* című számra gondolunk, nem véletlenül érezzük úgy, hogy legalább olyan remek dalok, mint maga a díjazott film. A film előtt és után is olyan számokat írt, hangszerelt át zenésztársaival együtt, amelyek olykor bravúros szerkezetük vagy zenei ötletei miatt is megérdemelték volna valamilyen nemzetközi elismerést, mint például a *Pocesna strelba*, *Finale* vagy a *Lice*. Goran Trajkoski lapunknak nyilatkozott többek között hitről, a gazdag macedón népzenei hagyományról, a bizánci zsoldárokról és az elmaradt nemzetközi díjról is, amely miatt egyáltalán nem bánkódik.

Sobieski Tamás: Tudjuk a rendezőtől, Milcho Manchevskitől, hogy jórészt fikció az *Eső előtt* cselekménye, de a filmzene alapján az az érzésünk, hogy a zeneszerző hasonló élményeken ment keresztül.¹

Goran Trajkoski: „Természetesen maga a zene is fikció. A zene absztrakt művészet, nem lehet megérinteni, megszagolni, megnézni, megszokott érzékeinkkel. Carl G. Jung szokta mondani: A zene mély archetipikus matériájával hat...” Ezért a zene a fikció otthonos terepe, mert képes rá, hogy beépítse és befogadja valaki másnak az élményeit.

S. T.: Az *Eső előtt* című filmben gyönyörű, eredeti, és szomorú dalokat komponál. Miért nem ír derűsebb dalokat?

¹ Az interjú 2014. augusztusában készült, internetes levelezés formájában. A fordítást angol nyelvről Bólya Anna Mária készítette.

G. T.: Én így értelmezem a valóságot, a körülöttem levő világot. Nem hódolok be a tömegeknek művi boldogságot gyártó farizeus zeneipari koncepciónak. A „képtelenség álmogyárai” optimizmus a „mennyszag itt a földön” kivirágzására épít, ami persze hazugság.

Civilizációnk nem boldog, és nem akarok hozzájárulni hamis haladásának imádatához. A szomorúság nemes és legitim emberi érzés, felébreszti a dolgok fontolóra vételét, a megbánást, amelyek igencsak ritka tünemények. Nincs boldogság szenvedés nélkül, ezért nem létezik élet szenvedés nélkül, tehát Isten nélkül nem lehetünk derűlátók.

S. T.: Hogy lehet, hogy a film zenéje nem kapott még csak jelölést sem?

G. T.: Ahogy láttuk, lehetséges. De ez végül is egyáltalán nem olyan tragikus, legalábbis nem annyira, mint amilyennek látszik. A díjak üzleti szempontok miatt fontosak, példányok vétele-eladása miatt. Már abban sem vagyok biztos, hogy a múltban olyan rettentően vágytam volna az elismerésre, de most, majdnem 20 év után már teljesen közömbös vagyok iránta. Vagy inkább mondjuk úgy, hogy a dolgok megtörténnek, ha meg kell történniük. Nem bánkódom miatta.

S. T.: Hogyan ismerte meg Milcsót?

G. T.: Zeneszerzőket keresett a filmjéhez akkoriban. Mi (az Anastasia) voltunk az egyik lehetséges választás. Amennyire én tudom, néhány macedón és amerikai közös ismerősünk ajánlott minket. Kért néhány referencia zenét, elküldtük neki, aztán néhány hónappal később sok telefonhívás, találkozó és egyeztetés után végül mellettünk döntött.

S. T.: Szabad kezet kapott tőle a filmzene komponálásához?

G. T.: Nagyjából igen. Viszont általában nagyon határozott utasításokat adott rendezőként, és megpróbált beleszólni a munkánkba. Ezek közül néhány konstruktív és hasznos volt, mások meg nem. Próbáltunk ellenállni, hogy megőrizzük a zeneszerzői szabadságot, és ekkor voltak nézeteltérések és viták. Az eredmény az, amit már ismerünk, de a munkafolyamat során akadtak zökkenők.

S. T.: Milcho New Yorkba költözött, Ön maradt Macedóniában. Miért?

G. T.: Ő már a film előtt is az Egyesült Államokban élt, ott tanult és nagyon sikeres reklámokat és zenei videoklipeket készített. Soha nem kápráztatott el Amerika, legalábbis az akkori „Cowboy-kapitalizmus”. Jobban érdekelt az úgynevezett „indianok”, vagyis a született amerikai lakosság, de amint láthatjuk, az ő kultúrájukat elsöpörte a „kegyetlenség kultúrája”.

S. T.: Mennyit tud (például) Európa a gazdag macedón zenei világról?

G. T.: Nem vagyok biztos benne, hogy az európai ember eleget tud a macedón zenéről, és melopoéziséről, vagyis zenei költészetének gazdagságáról. A biztos tudás, ha van ilyen, a zenei spiritualitás legrejtettebb mélységeinek felületén létezhet. Tudom, hogy néhány lelkes zeneszerető ismeri a macedón tradicionális zene értékeit, de ezen a ponton vége is érdeklődésüknek.

S. T.: A Szkopjei Egyetemen angol irodalom szakon végzett, miért fordult mégis a zene felé?

G. T.: Angol irodalmat tanultam, de nem diplomáztam. Eljöttem az egyetemről, egy hirtelen jött kedvező színházi munkaalkalom miatt. Nem akartam kihagyni, mert soha nem akartam tanár vagy tudósító lenni.

S. T.: Miért ilyen fontos a vallás a zenéjében?

G. T.: Soha nem érdekelt a vallás. Az egyetlen és döntő érdeklődésem kapcsolatban maradni az egyetlen esszenciális Istenhittel, amely egyáltalán nem vallás. A vallás “recept” és mód a világi embernek, hogyan oldja meg a problémáit itt a földön. Ez utópia, és nem érdekel. Engem az apáink, elődeink Hite vonz, azoké az embereké, akik elhozták nekünk az Igaz Hitet eredeti tisztaságában. Érdekelnek Dávid király zsoltárai, Kuzuel Szent János zenei mesterművei, Damaszkuszi Szent János költészete, és sok más emberé, akik elhagyták a Világot, és akiket elutasított a Világ.

S. T.: A koncertfelvételeit nézve a közönség lelkesen fogadja a vallásos témájú szerzeményeit is. Ki írja a nem vallásos témájú számok szövegeit?

G. T.: Amíg az Anastasiával és a Mizarral dolgoztam, szerény személyem követte el a nem tradicionális dalszövegeket.

S. T.: Miről szól a Mizar együttes nagyon népszerű két dala: *Razgovor szo szlepite*, és a *Pocseszna sztreba*?

G. T.: A *Beszélgetés a vakokkal* egy dal, amely a valódi és hamis lelki élmény közötti különbséggel foglalkozik. A Tiszteletbeli fegyverszünet egy elképzelt történet a Föld utolsó napjáról, dal, és megidézi az emberi élet, e civilizáció, e Világ méltóságát.

S. T.: Nagyszerű ötlet, hogy ószláv nyelvű a Babilon folyói című szám felirata és szövege is a klipen. Miért ilyen fontosak Önnek a zsoldárok?

G. T.: A zsoldárok az ihletett költészet legszubsztanciálisabb példái, melyeket a mély, tektonikus mélységekből jövő megbánás indított, és telve vannak hálával és Istenimádattal. Úgy hangzanak, mint költői szimfóniák Ószláv nyelven, azon a nyelven, amelyből gyakran merítem zenei ihletemet. Érzem, hogy még többet kell foglalkozzak ezekkel a mesterművekkel, és amilyen hamar csak lehet, időt fogok szakítani rájuk.

S. T.: Nagyon kényes történelmi témákat is feldolgozott (Konsztantinopol, Alexander the Great, 1762). Hogyan fogadták őket határon innen és túl?

G. T.: Az 1762 kivételével ezek a számok nem az én szerzeményeim. Ezeket a számokat a Mizar szerzői írták, miután én már kiléptem az együttesből, és nem érezném magam kellemesen, ha kommentálnám.

S. T.: Mesterien építi be műveibe a macedón hagyományos népzénet, de hogyan jutott el a punktól és a gótikus rocktól a bizánci kóruossal és elektronikus zenével ötvözött világzenéig?

G. T.: A punk és a dark wave felől indultam a hagyományos, tehát mind a szakrális, mind a népzene felé. Egyetemi éveim alatt arról álmodtam, hogy misztikus és isteni varázslattal komponáljak, mert ez a varázslat magába foglalja a saját tradíciómat, a „hely szellemét” vagyis a „spiritus locit”. Punk környezetben nőttem fel, játszottam néhány punk bandában, de valami mást kellett látnom ezen a teljes lázadáson, lázongó és-így-tovább hangulaton kívül. Aztán csatlakoztam az akkor frissen létrejött dark wave-hez, amely elpárologtatta a forrongó punk energiáit. De csak én éreztem azt, amit a dark wave korai napjaiban tapasztaltam, azt a benyomást, ahogy látok és érzek, amíg néztem és hallgattam az úgynevezett „gótikus rock” fesztiválok bandáit... Abban az időben a misztikus tapasztalat „nano”-nyomait fedeztem fel magamban, amikor olyan együtteseket hallgattam, mint a Joy Division, a Bauhaus és mások. De a jelek szerint mások nem érezték ugyanezt, vagyis nem osztotta e véleményt az ilyen zenét hallgatók nagy része.

S. T.: Mióta és miért kísérletezik több teljesen eltérő zenei műfaj ötvözésével egy számon belül?

G. T.: Már egészen a kezdetektől. Emlékszem, hogy már az első gitárra szerzett dalkísérletek idején szerettem volna, de nem tudtam, hogy lehet. Nyilvánvaló, hogy bizonyos dolgok velem együtt érnek be.

S. T.: Mióta játszik ekkora szerepet az elektronika komponálási módszerében? Miért nem éri be az akusztikus hangszerekkel?

G. T.: Ez akkor történt, amikor elkezdtem tanulni a számítógépes zene szerkesztésének alapjait, mikor megvettem az első digitális sampleremet. Kellott egy kis idő, hogy kifejlesszem a technikát, és még ma is bőven használok elektronikát.

S. T.:? A *Melourgia* című lemezen a *Finale* akár a macedón bolero is lehetne. Minek szánta ezt a remekművét?

G. T.: A szó szoros értelmében – még egy dalnak, de leginkább az albumot lezáró dalnak. Jónak éreztük az album befejezéséhez, és reményeim szerint így is történt.

S. T.:? Mi ihlette a Most//Híd című számot? Ha a mosztari híd, egyik nagy festőnk, Csontváry megörökítette...

G. T.: Én nem erre gondoltam. Nevezetesen a szó szimbolikája a két ellentétes oldal összekapcsolása. Ha gondoltam is valamilyen képre a szövegírás közben, talán a régi szkopjei Kőhíd volt az.

S. T.: Most a szkopjei Drámai Színházban dolgozik, és az egyik darabban nagy siker az Ön műve, a 13. Zsoltár zenéje. De mi történt az Anastasiával?

G. T.: Zenei munkatárs vagyok a Macedón Nemzeti Színházban, a 13. zsoltár című számot a 2013-as nyitóelőadáshoz használták fel. Ami az Anastasiát illeti ... hát ... megváltozott az Anastasia, jobban mondva azok az emberek, akik az együttesben játszottak. Eljárt felettük az idő, az élet, és már nem ugyanazok, mint annak idején. Az együttes már nem létezik, már nincs miért, mert ez már történelem.

S. T.: Most főleg két új műsorával foglalkozik (Bioscopia és a Deine Lakaien), mi lesz a következő?

G. T.: A Bioscopia közös projekt Elena Hrisztova énekesnővel, és nagyon ritka, nem hagyományos módon feldolgozott, régi macedón tradicionális énekeken alapszik. Nem használunk tradicionális hangszereket, csak hegedűt, csellót, nagybőgőt, klarinétot, gitárt, és nagyrészt samplert és sequencert. Elena isteni hangja az egyetlen valódi tradicionális elem a Bioscopia zenéjében.

A Deine Lakaien egészen más. Abban nem zeneszerzőként veszek részt és nem is a stúdiómunkálatokban. Csupán az élőzenei banda tagja vagyok, és elektromos gitáron játszom, valamint a samplert kezelem és néha az analóg elektronikát.

S. T.: Honnan ered az érdeklődése, és vonzalma a népzene, a gyökerek iránt?

G. T.: A népzene iránti érdeklődés már gyermekkorom óta megvolt. Mondhatom, hogy a rádiót hallgatva nőttem fel, (az egyetlen információforrás abban az időben) ahol a Beatles számait ugyanúgy játszották, mint a macedón népzeneét. Nem tettem különbséget közöttük gyerekként. Később, mikor kezdtem felismerni dolgokat, más irányokba mentem a népzenehez képest. De egy dolog megmaradt az emlékezetemben, és teljes dicsőségében visszhangzik, nagyszerűségében és ragyogásában. Ez pedig Vanja Lazarova a pótolhatatlan macedón népdalénekes hangja. Nem is álmodtam volna, hogy egy napon ugyanazon az albumon szerepelünk.

S. T.: Milyen műsört hozna Magyarországra, ha meghívást kapna?

G. T.: A Bioscopia koncertkész, és minden bizonnyal ez a legmegfelelőbb projekt, amellyel bemutatkozhatnánk.